

JUDOVSKO VPRAŠANJE

KAZALO

KDO SPLOH SO JUDJE	2
JUDOVSKA EMANCIPACIJA	3
GIBANJA ZNOTRAJ JUDOVSTVA	4
ANTISEMITIZEM	4
Afera Dreyfus.....	5
SIONISTIČNO GIBANJE	5
JUDJE V SLOVENIJI	6
Judje v Prekmurju.....	6
Judje v Primorju.....	6
Judje na Štajerskem.....	6
VIRI IN LITERATURA	7

KDO SPLOH SO JUDJE

Judje verjamejo, da so potomci plemena, ki je živelo v Kanaanu. Kanaan bi naj bilo obsežno območje v vzhodnem Sredozemlju, obsegalo pa naj bi večino današnjega Izraela, Jordanije in Sirije. Bili naj bi potomci Aramejca Abrahama, ki naj bi bil oče velikega naroda. Bog naj vi z

njim sklenil zavezo in mu obljubil deželo, kjer tečeta med in mleko. Judje so bili vrsto let sužnji v Egiptu. Iz Egiptovske sužnosti naj bi jih vodil božji odposlanec Mojzes. Egipčani sprva niso hoteli izgubiti brezplačne delovne sile. Da bi jih kaznoval, je Bog nad njih poslal 10 nadlog(suša,kobilice,poplave...). To je faraona prepričalo, da je osvobodil Izraelce. Mojzes naj bi Jude odpeljal iz egiptovske sužnosti v obljubljeni deželo Kanaan. Mojzes sam naj nikoli nebi stopil v Kanaan.

Judovsko vprašanje se začne z obdobjem razsvetljenstva in francoske revolucije. V tem obdobju se začne emancipacija Judov, ki so bili v veliki večini evropskih držav tarče segregacije (ločevanje,zapostavljanje določene rase). Judje niso smeli imeti v posesti nepremičnin, ukvarjali pa so se lahko le s trgovino in bančništvom, bogateli pa so tudi z proizvodnjo alkohola. Živeli so v posebnih predelih (getih). Vladar jih je lahko po lastni volji tudi izgnal, tako so morali leta 1496 zapustiti Koroško, Kranjsko pa leta 1515. Judje getov po lastni želji niso smeli zapuščati, prav tako noben Jud ni smel stopiti pred Kristjana. Na sodiščih se niso smeli sami zagovarjati in sodišča so po navadi sodila v korist Kristjanov.

JUDOVSKA EMANCIPACIJA

K izboljšavi judovskega položaja je v Habsburški monarhiji pripomogel tolerančni patent, ki ga je izdal Jožef II. Tolerančni patent je verskim manjšinam omogočal prosto uveljavljanje svoje vere, vendar je v prednosti vseeno ostala katoliška vera. V Franciji so Judje leta 1790 postali enakopravni državljani. V Rusiji so podrejen položaj Judov, ki so živeli na območjih Poljske institucionalizirali s posebnim statutom. Napoleon leta 1808 izda Decret Infame, s katerim omeji enakopravnost Judov v francoskem cesarstvu. V Prusiji pa leta 1812 izdajo judovski edikt, ki Judom ni dajal polnih državljskih pravic. Tudi v predmarčnem obdobju se položaj Judov ni bistveno izboljšal. Popolno emancipacijo so dosegli večinoma po letu 1848. V Avstriji prinese popolno emancipacijo Judom decembrska ustava leta 1867. V VB Judom dovolijo v parlament leta 1858, (Disraeli-jud)v Nemčiji pa z ustanovitvijo tretjega rajha leta 1871. V Rusiji so bili Judje še naprej diskriminirani.

GIBANJA ZNOTRAJ JUDOVSTVA

Emancipacija Judov je potekala sočasno z nastajanjem sodobne in kapitalistične družbe, in z naraščanjem nacionalizma. Judje so se soočali z vprašanjem: ali se zlitijo z okoljem ali pa se držati tradicije in ohraniti svojo kulturo. Reformisti so želeli na novo opredeliti tradicijo judovstva. Ortodoksni Judje pa so se oklepali tradicije. Menili so da bo se z prilagoditvijo prišlo do zatona judovstva. Zaradi hitro rastočega antisemitizma, se Judje nikoli nismo mogli popolnoma vključiti v okolje.

ANTISEMITIZEM

Zaradi ukvarjanja z trgovino in bančništvom, ter svobodnimi poklici (novinarji, znanstveniki, zdravniki), so med razvojem sodobne kapitalistične družbe Judje postali krivci za tegobe kapitalizma. Za antagonistično in pluralistično strukturo družbe, razpad tradicije, materializem in odtujitev. Sovraštvo do Judov je bilo tudi religiozno motivirano. Antisemitizem (izraz prvi uporabi nemški novinar Wilhelm Marr leta 1879) je bil odziv na liberalno državo in kapitalizem. Sodoben politični antisemitizem se po vsej Evropi pojavi po izbruhu gospodarske krize leta 1873.

Glavno krivdo za krizo je poskušal pripisati judovskemu značaju, ki da naj bi bil usmerjen h grabežljivosti, izkoriščanju, in korupciji. Antisemitizem je v judovstvu iskal grešnega kozla. Bogati Judje, so kot kapitalisti, podjetniki postali razredni sovražniki obubožanemu ljudstvu. Poleg socialno motiviranega se je pojavil še rasni antisemitizem, ki je sovraštvo do Judov utemeljeval na rasnih teorijah, kakršno je v knjigi O neenakosti človeških ras predstavil francoski grof Josef Arthur de Gobineau. Tudi nemška študentska društva so v osemdesetih letih 19. stoletja v svoja pravila vključila arijski paragraf, ki je prepovedoval članstvo judovskim študentom. Proti koncu 19. stoletja je bil antisemitizem navzoč v skoraj vseh evropskih državah. Zelo močan je bil v Rusiji, kjer so se vrstili pogromi (oblika protijudovskega delovanja). Moč antisemitizma v Franciji je pokazala afera Dreyfus. Odgovor na antisemitizem sta bila socializem in sionizem (gibanje za oblikovanje samostojne države v Palestini).

Afera Dreyfus

V aferi Dreyfus je bil judovski častnik Alfred Dreyfus, zaposlen v generalštabu obtožen vohunjenja za Nemčijo in obsojen na dosmrtno izgnanstvo. Izgnan je bil na Hudičev otok, ki leži blizu francoske Gvajane. Obsojen je bil kljub zelo pomanjkljivim dokazom. Obsodili so ga namreč le na podlagi enega samega dokumenta. Načelnik protivohunske družbe je čez 2 leti odkril, da Dreyfus ni izdajal tajnih dokumentov temveč, da je to storil nekdo drug. Katoliška Cerkev je izdajstvo Dreyfusa označila za zaroto Judov in prostozidarjev, namerjeno proti francoski vojski in Franciji. Po novicah o sodni zmoti so Dreyfusa začeli braniti francoski intelektualci. Afera je francosko javnost razdelila na dreyfusovce, ki so nastopali proti konzervativni, antisemitski francoski kasti in njihovim pristašem. Strasti se umirijo z oprostivijo Alfreda Dreyfusa leta 1899.

SIONISTIČNO GIBANJE

Sionistično gibanje je politično gibanje Judov za krepitev nacionalne zavesti, in za ustanovitev samostojne države Izrael. V sedemdesetih letih 19. stoletja so se začeli v Palestino seliti prvi judovski priseljenci. Po pogromih v Rusiji se je priseljevanje le še stopnjevalo. Prvi priseljenci so se izogibali domačinov, ter se ukvarjali z obdelovanjem zemlje in fizičnim delom. Z drugim valom preseljevanja so v Palestino prihajali predvsem mladi in izobraženi Judje, ki so bili vneti za socialistične ideje. Oče političnega sionizma je Theodor Herzl. Bil je dunajski Jud, ki je bil zadolžen za poročanje o aferi Dreyfus. V Franciji je naletel na močan antisemitizem. Edino rešitev za poraz antisemitizmu je videl v oblikovanju lastne judovske države. Da bi uresničil svojo idejo se je povezal celo s turškim sultanom. Sprva so mu nekatere evropske velesile obljubljale ozemlja v Argentini in Ugandi, toda teh obljub niso uresničile.

Na sionističnem kongresu v Baslu(1897) so udeleženci kot edino ozemlje za judovsko državo zahtevali Palestino. Do prve svetovne vojne se je priseljevanje Judov v Palestino nadaljevalo. Judovski priseljenci so se do Arabcev obnašali kruto in sovražno. Leta 1917 z Balfourjevo deklaracijo priznajo Palestino za domovino Judov, brez soglasja Palestincev. S tem so se začela trenja med Izraelci in Palestinci.

JUDJE V SLOVENIJI

Prvi zapisi o prisotnosti Judov v Sloveniji segajo v 1. stoletje našega štetja in sicer v Oglej. Ponovno slišimo za Jude okoli leta 800, v pismu, ki omenja judovskega ali slovanskega zdravnika. V 10. stoletju se pojavljajo zapisi o večjem številu Judov na področju Karantanije.

Judje v Prekmurju

Na območju Prekmurja se večja judovska skupnost omenja v 18. stoletju. Prekmurski Judje so po poreklu izvirali v glavnem iz Madžarske, Avstrije, tudi Nemčije. Ena največjih skupnosti je bila prisotna v Lendavi. Popis leta 1921 omenja 259 Judov, ki so upravljali z skoraj vso mestno ekonomijo. Ustni viri navajajo, da so živeli v močnem sožitju z ostalimi prebivalci. Prispevali so pomemben delež h gospodarskemu in kulturnemu razvoju Lendave. Ustanovili so prvi denarni zavod v Prekmurju. V holokavstu je bilo ubitih več kot 90 % prekmurskih Judov. V Lendavi deluje tudi ena izmed dveh ohranjenih Sinagog v Sloveniji. Druga je v Mariboru.

Judje v Primorju

Na Primorskem se Judje sicer omenjajo že v antiki. Današnja Judovska skupnost se je ohranila le še v Trstu. Po izgonu s Koroške, Štajerske, in Kranjske se je nekaj beguncev zateklo na obalo. Veliko število pribeglih judovskih družin je omogočalo razcvet judovskega razsvetljenstva v 19. stoletju. O prisotnosti Judov govori tudi veliko judovsko pokopališče v Rožni dolini. V holokavstu je bila odpeljana večina goriških Judov, preživela sta le 2. Privatna lastnina je bila v celoti zaplenjena ali uničena.

Judje na Štajerskem

Najštevilčnejša in najbolj vplivna skupnost se je razvila v Mariboru. Živeli so na jugovzhodu tedaj ograjenega mesta. Imeli so stalnega rabina, versko šoli in sinagogo. Leta 1496 so bili sodno pregnani iz območja Štajerske in Koroške.

VIRI IN LITERATURA

CVIRN,J ;STUDEN,A :ZGODOVINA 3 ; DZS, 2008

KOKOLJ, M : PREKMURSKI SLOVENCİ; POMURSKA ZALOŽBA, 1970

<http://www.religije.com/judovstvo.htm>

http://sl.wikipedia.org/wiki/Judje_v_Sloveniji